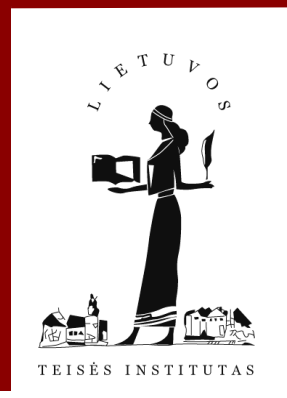

ISSN 2335-8998 (Online)

Teisės e-aktualijos

2013 m. Nr. 2

„Teisės e-aktualijos“, tai Internetinis leidinys, kuriame skelbiami Lietuvos teisės instituto mokslo darbuotojų parengti socialinės plėtros darbai, kurie buvo pateikti valstybės bei savivaldybių institucijoms.

Ankštoji g. 1 A, LT-01109 Vilnius
Tel./faks. (+370 5) 249 75 91
info@teise.org, www.teise.org

ISSN 2335-8998 (Online)

© Lietuvos teisės institutas, 2013

TURINYS

I. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 121, 123, 125, 126, 127, 130, 131, 181 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-109	4
II. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 9, 185, 186, 275, 276, 283 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO IR KODEKSO PRIEDO PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-552	7
III. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 32, 235, 254, 327 IR 403 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-13(2)	10
IV. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS GYVYBĖS PRENATALINĖJE FAZĖJE APSAUGOS ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-337, LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 135, 142 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO BEI PAPILDYMO IR KODEKSO PAPILDYMO 131 ¹ STRAIPSNIŲ ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-338 IR LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO KODEKSO 2.2 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-39	13
V. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ KODEKSO 163 ² , 177, 177 ² IR 210 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-46(2)	16
VI. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 95 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-14(2)	17
VII. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 149, 150, 153 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR 95 STRAIPSNIO PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP- 400	18
VIII. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮSTATYMO DĖL EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ NARIŲ SPRENDIMŲ BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE TARPUSAVIO PRIPAŽINIMO IR VYKDYMO PROJEKTO	20
IX. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO ĮSTATYMO 2 STRAIPSNIO PAPILDYMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 36 ⁸ STRAIPSNIŲ ĮSTATYMO PROJEKTO	22
X. IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 129 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-1021	27

I.

Dr. Skirmantas Bikelis, Algimantas Kliunka

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 121, 123, 125, 126, 127, 130, 131, 181 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-109

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau - BPK) 121, 123, 125, 126, 127, 130, 131, 181 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektu Nr. XIIP-109 (toliau vadinama – Projektas) siūloma sustiprinti įtariamųjų ir kaltinamųjų galimybes rungtyniškame procese ginti savo interesus suėmimo skyrimo procese išplečiant šių asmenų galimybes žinoti, kokiais pagrindais ir motyvais yra siūloma juos suimti, numatant privalomą gynėjo dalyvavimą sprendžiant dėl suėmimo, taip pat siūlomi kai kurie kiti reguliavimo patobulinimai.

Suprasdami poreikį užtikrinti, kad suėmimas būtų taikomas tik kaip *ultima ratio* priemonė, ir suvokdami, kad pastaraisiais metais suėmimo taikymo mastai Lietuvoje neproporcingai išaugo iki susirūpinimą keliančio lygio, iš esmės pritariame Projektui. Tačiau turime kai kurių pastabų, kaip jį būtų galima patobulinti.

1. Projekto 1 straipsniu siūloma pakeisti BPK 121 straipsnio 2 dalį ir joje numatyti, kad „**kai kardamosios priemonės skyrimo klausimą sprendžia ikiteisminio tyrimo teisėjas, iki teismo posėdžio asmuo, kuriam skiriama kardomoji priemonė, ir jo gynėjas turi teisę susipažinti su prokuroro pateikta medžiaga, kuria grindžiamas prašymas skirti kardomąją priemonę**“.

Nėra aiškus siūlomos nuostatos santykis su BPK 140 straipsnio 4 dalies reikalavimu, kad jei sulaikytam asmeniui reikia skirti suėmimą, jis ne vėliau kaip per keturiasdešimt aštuonias valandas turi būti pristatytas teisėjui, kuris šio Kodekso nustatyta tvarka išsprendžia suėmimo skyrimo klausimą. Ar siūloma, kad laikas, kuris skirtas susipažinti su duomenimis, kurių pagrindu prašoma skirti suėmimą, būtų įskaitomas į minėtas 48 laikino sulaikymo valandas? Jeigu taip, tuomet realiai galimos situacijos, kai dėl siūlomo reguliavimo būtų sukeliamas pavojus, kad ikiteisminį tyrimą išties nesėkmė. Juk sprendimas prašyti suėmimo paprastai priimamas ikiteisminio tyrimo pradžioje, kai tyrimo veiksmai atliekami itin intensyviai. Sprendimas prašyti suėmimo priimamas tik sukaupus jį pagrindžiančių duomenų, o tam reikia laiko. Taigi labai realios situacijos, kad prokuroras anaipol ne dėl neveiklumo, o dėl tyrimo sudėtingumo nusprendžia kreiptis į teismą likus nedaug laiko iki maksimalaus sulaikymo termino pabaigos. Jeigu asmuo pareikalautų laiko susipažinti su medžiaga, kuri paruošta teikti teismui, tai užimtų dar tam tikrą laiką (ypač jei nusikaltimas sunkus ir sudėtingas), ir asmenį susipažinimo su medžiaga metu gali tekti paleisti iš sulaikymo pasibaigus 48 valandų terminui. Dėl to manytume, jog reikėtų patikslinti, kad asmuo jau **pristatytas teisėjui** iki teismo posėdžio pradžios arba teismo posėdžio pradžioje turėtų teisę susipažinti su ta ikiteisminio tyrimo medžiaga, kuri teikiama teismui sprendžiant suėmimo taikymo klausimą - skiriant suėmimą, nustatant ir pratęsiant suėmimo terminą,

skiriant kitas teismo skiriamas kardomąsias priemones turi teisę susipažinti su atitinkama bylos medžiaga.

Atkreiptinas dėmesys, kad dėl suėmimo termino nustatymo ekstradijuotiems ar Europos arešto pagrindu išduotiems asmenims, dėl suėmimo termino pratęsimo ilgiau kaip šešiams mėnesiams gali spręsti apygardos teismo teisėjas, todėl Projekto 1 straipsnyje siūlomame BPK 121 straipsnio 2 dalies pakeitime netiksliai siūloma nurodyti, kad įtariamasis ir jo gynėjas turi teisę susipažinti su prokuroro pateikta medžiaga, kai kardamosios priemonės skyrimo klausimą sprendžia tik ikiteisminio tyrimo teisėjas.

2. Manome, kad Projekto 2 straipsnyje siūlomas BPK 123 straipsnio 2 ir 4 dalių pakeitimas, kuriuo numatoma, kad teismui skiriant švelnesnę nei suėmimas kardomąją priemonę yra reikalingas įtariamojo ar jo gynėjo prašymas ir prokuroro sutikimas, nedera su BPK 123 straipsnio 5 dalimi, kurioje yra numatyta, kad keičiant suėmimą kita kardomąją priemone gauti prokuroro sutikimo nėra būtina.

3. Sutiktina su Seimo Teisės departamento išvada, kad „Projekto 3 straipsnio siūlymo papildyti BPK 125 straipsnio nauja 2 dalimi tikslas ir turinys nėra aiškūs. Ar skirti įtariamajam kardomąją priemonę užstatą sprendžia prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas; įtariamasis nesirenka kardomųjų priemonių, ir tokia teisė nenumatyta prie įtariamojo procesinių teisių BPK 21 straipsnio 4 dalyje. Perkeltine prasme įtariamasis „turi teisę“ į visas kardomąsias priemones“.

Papildomai pastebėtina, kad suėmimas, išnykus jo taikymo pagrindams ir sąlygoms, nebūtinai visais atvejais turi būti pakeistas užstatu. Taip pat nesant pagrindų asmeniui skirti suėmimą nebūtinai jam skiriamas vien tik užstatas. Įtariamajam neskyrus suėmimo ar jį paleidus iš suėmimo, jam gali būti paskirtos ir kitos kardamosios priemonės.

4. Projekto 3 straipsniu taip pat siūloma BPK 125 straipsnio 3 dalies 4 punkte, nurodant nutarties skirti suėmimą turinį, nustatyti, kad nutartyje nurodomos faktinės aplinkybės ir motyvai, kuriais remiantis nebuvo skirtos švelnesnės kardamosios priemonės, siekiant BPK 119 straipsnyje numatytų tikslų. Tačiau minėtos faktinės aplinkybės ir motyvai yra neatsiejama suėmimo skyrimo motyvacijos dalis (tai išplaukia iš BPK 122 straipsnio 7 dalies reikalavimo, kad suėmimas gali būti skiriamas tik tais atvejais, kai švelnesnėmis kardomosiomis priemonėmis negalima pasiekti šio Kodekso 119 straipsnyje numatytų tikslų). Dėl to manome, kad siūlomas reguliavimas yra perteklinis, nes prokuroras ir pagal dabartinį reguliavimą siūlydamas skirti suėmimą turi pagrįsti kitų kardomųjų priemonių nepakankamumą.

5. Projekto 4 straipsniu siūlomas BPK 126 straipsnio pakeitimas atmetinas atsižvelgiant į šios nuomonės 2 punkte išdėstytas pastabas dėl Projekto 2 straipsnyje siūlomo BPK 123 straipsnio 2 ir 4 dalių pakeitimo.

6. Pagal Projekto 5 straipsniu siūlomą BPK 127 straipsnio 2 dalies pakeitimą galima suprasti, kad jeigu asmenys suimti užsienio valstybėje, tai jų suėmimas ir užsienio valstybėje ikiteisminio tyrimo metu negali tęstis ilgiau kaip aštuoniolika mėnesių. Šioje formuluotėje taip pat nenurodytas suėmimo užsienio valstybėje pagrindas. Net galima suprasti, kad suėmimo trukmės terminas ir užsienio valstybėje pasibaigtų, suėmimas turėtų būti panaikintas, jei suimtasis visus aštuoniolika mėnesių išbūtų suėmime užsienio valstybėje. Atsižvelgtina, kad neretai suimtųjų ekstradicijos iš užsienio valstybių procesas užtrunka ir ilgiau kaip aštuoniolika mėnesių. Galimai šiuo atveju nurodytina, kad „Pagal tarptautinę sutartį ar Europos arešto orderį Lietuvos Respublikai išduotam asmeniui į suėmimo ikiteisminio tyrimo metu terminą įskaitomas visas Lietuvos Respublikos prašymo pagrindu suimto asmens užsienio valstybėje suėmime išbūtas laikas, tačiau šis terminas ikiteisminio tyrimo metu Lietuvos Respublikoje negali tęstis ilgiau kaip aštuoniolika mėnesių“.

7. Projekto 8 straipsniu siūlomos pakeisti BPK 181 straipsnio 2 dalies tekstas, atsižvelgiant į pastabas, išdėstytas šios nuomonės 1 punkte, taisytinai taip:

„Prokuroras taip pat neturi teisės neleisti ikiteisminio tyrimo metu bet kuriuo momentu įtariamajam ir jo gynėjui susipažinti su ta ikiteisminio tyrimo medžiaga, kuri prokuroro buvo teikiama

teismui prašant skirti tam įtariamajam kardomąją priemonę, nustatyti ar pratęsti jos terminą. Proceso dalyviai susipažinimo su ikiteisminio tyrimo medžiaga metu turi teisę šio straipsnio 1 ir 6 dalyse nustatyta tvarka daryti ikiteisminio tyrimo medžiagos kopijas ar išrašus“.

Atsižvelgtina, kad sprendžiant kardomųjų priemonių skyrimo klausimus ikiteisminis tyrimas dažniausiai yra pradinėje stadijoje, ikiteisminio tyrimo medžiaga saugotina nuo nepagrįsto jos paskelbimo, kenkiančio tyrimo sėkmei, todėl dėl leidimo daryti jos kopijas kiekvienu atveju turėtų spręsti prokuroras.

8. Projekto autoriai daug dėmesio skyrė teisiniam reguliavimui, kad prokurorui pateikus pareiškimą dėl suėmimo skyrimo teisėjas galėtų priimti nutartį atsisakyti skirti suėmimą ir skirti kitą kardomąją priemonę. Tai leidžia ir šiuo metu galiojančios normos (BPK 123 straipsnio 2 dalis, 123 straipsnio 5 dalis). Be to, teismui neskyrus kardomosios priemonės suėmimo, kitos rūšies kardomasias priemones gali paskirti prokuroras, neatidėliotinais atvejais - ikiteisminio tyrimo pareigūnas.

Manome, kad daug svarbiau pakeisti BPK 130 straipsnio normą, numatant, kad aukštesnysis teismas, nagrinėdamas įtariamojo ar jo gynėjo skundą dėl suėmimo paskyrimo ar šios kardomosios priemonės termino pratęsimo, ne tik galėtų palikti galioti ar panaikinti žemesniojo teismo nutartį skirti suėmimą ar pratęsti jo terminą, bet šią kardomąją priemonę pakeisti kita ar kitomis kardomosiomis priemonėmis bei sutrumpinti suėmimo terminą. Tačiau šiuo aptariamu Projektu tokios pataisos nesiūlomos.

Išvada (atsakant į 2013-07-22 raštą Nr. S-2013-6608) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretoriatui (kopija išsiųsta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui) 2013-09-05 raštu Nr. 2R-233-(1.9).

II.

Algimantas Kliunka

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 9, 185, 186, 275, 276, 283 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO IR KODEKSO PRIEDO PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-552

Teikiame pastabas ir pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 9, 185, 186, 275, 276, 283 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso priedo papildymo įstatymo projekto Nr. XIIP-552 (toliau - Projektas). Šiuo Projektu siūloma, įgyvendinant 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičiančios Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR (toliau – Direktyva), nuostatas, BPK numatyti papildomas procesines apsaugos garantijas nukentėjusiesiems, kuriems baudžiamojo proceso metu gali būti padaryta psichinė trauma ar kitokių sunkių pasekmių.

Dėl Projekto 1 straipsnio BPK 9 straipsnio 3 dalies pakeitimo

Projekto 1 straipsniu BPK 9 straipsnio 3 dalį siūloma pakeisti pernelyg plačiai, to nereikalaujant Direktyvos 12 straipsnio 4 dalies c) punkto ir 15 straipsnio 5 dalies a) punkto nuostatoms. Šios Direktyvos nuostatos nurodo, kad kiek įmanoma būtų vengiama prekybos žmonėmis aukoms duoti parodymus viešame teismo posėdyje, o nepilnamečių, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis nusikaltimų, bylos būtų nagrinėjamos uždareme (neviešame) teismo posėdyje. Tuo tarpu Projektu nepagrįstai siūloma išplėsti galimybę neviešai teisme nagrinėti bet kurios kategorijos bylas, kai ir pilnamečiams nukentėjusiesiems dėl viešo bylos nagrinėjimo gali būti psichinė trauma ar kitokių sunkių pasekmių. Toks teisinis reguliavimas ir tokios normos taikymas praktikoje neretai pažeistų konstitucinį bylų nagrinėjimo teisme viešumo principą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalis nustato, kad asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi teisę, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas. BPK 9 straipsnio 1 dalis nustato, kad bylos visuose teismuose nagrinėjamos viešai. BPK 44 straipsnio 5 dalis nustato, kad kiekvienas nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo turi teisę, kad jo bylą per kuo trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas. Tai nustato ir atitinkama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalies nuostata.

Projektu siūlomas labai nekonkretus kriterijus, galintis nulemti neviešą bylos nagrinėjimą - „dėl viešo bylos nagrinėjimo gali būti psichinė trauma ar kitokių sunkių pasekmių“. Nors Aiškinamajame rašte atkreipiamas dėmesys, kad „psichinė trauma ar kitokios sunkios pasekmės“ neturėtų būti vertinamos subjektyviai, t. y. tai turėtų būti suvokiama kaip aplinkybės, dėl kurių objektyviai turi būti taikomas neviešas bylos nagrinėjimas teisme, tačiau tokių objektyvių išankstinių kriterijų nėra ir negali būti. Tam, kad būtų galima kiekvienu konkrečiu atveju nuspręsti, kad nukentėjusiajam (besilaukiančioms moterims, asmenims su negalia ir kitiems asmenims, nurodytiems Aiškinamajame rašte) gali būti psichinė trauma ar kitokių sunkių pasekmių, reikėtų specialistų - psichiatrų ir kitokios

specializacijos gydytojų, psichologų išankstinių išvadų. BPK 280 straipsnio 3 dalyje vartojama sąvoka „psichinė trauma ar kitokios sunkios pasekmės“, tačiau šis kriterijus visiškai nesusijęs su neviešu teismo posėdžiu, o taikomas tik jaunesniam kaip aštuoniolikos metų liudytojui, kuris dėl tokios priežasties nešaukiamas į teismo posėdį, o teisme balsu perskaitomi jo parodymai, duoti ikiteisminio tyrimo metu. Būtent šiuo atveju liudytojo amžius yra aiškus, vienareikšmiškas kriterijus, nulemiantis tokią proceso specifiką. Nagrinėjant bylas dėl daugelio nusikaltimų nukentėjusieji, liudytojai patiria įvairias neigiamas pasekmes – įvairų diskomfortą, kaltinamųjų ir jų aplinkos nepasitenkinimą, nerimą, baimę, gali patirti neteisėtą ar nusikalstamą poveikį, bet apsaugai nuo neteisėto poveikio taikytinos ir kitos įstatymų numatytos apsaugos priemonės, nebūtinai neviešas bylos nagrinėjimas teisme.

Aiškinamajame rašte bandoma vardinti bylų kategorijas, kada asmuo dėl liudijimo teisme gali patirti psichinę traumą ir kitokių sunkių pasekmių ir bylas būtų leidžiama nagrinėti neviešame teismo posėdyje, bet toks sąrašas nėra baigtinis.

Taip pat Projekto autoriai, Projekte nurodydami procesinį asmens statusą – „nukentėjusysis“, neatsižvelgia į tai, kad pagal BPK 185 straipsnį nukentėjusieji šaukiami ir apklausiami kaip liudytojai, o taip pat į tai, kad ir liudytojai, kurie nepripažinti nukentėjusiais, dėl liudijimo viešuose teismo posėdžiuose ir apskritai dėl liudijimo baudžiamajame procese gali patirti ne tik psichines traumas, bet ir kitokių sunkių pasekmių (pavyzdžiui, liudytojai organizuoto nusikalstamumo, korupcinio pobūdžio nusikaltimų bylose).

Taigi darytina išvada, kad siūlant išplėsti galimybę nagrinėti teisme bylas neviešai buvo pasirinktas netinkamas kriterijus („gali būti psichinė trauma ar kitokių sunkių pasekmių“), be pagrindo išeinant už prekybos žmonėmis bylų ribų, tai taikant ir pilnamečiams nukentėjusiesiems, be to, ir kitų kategorijų bylose.

Pastebėtina, kad galiojančio BPK 9 straipsnio 3 dalyje nurodytos bylų kategorijos ir atvejai, kada leidžiama neviešai nagrinėti teisme bylas, t. y. nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui bylas, taip pat kai siekiama užkirsti kelią paskelbti žinias apie privatų proceso dalyvių gyvenimą, iš dalies apima prekybos žmonėmis, tarp jų ir vaikais, bylas. Atsižvelgiant į tai, kad prekybos žmonėmis nusikaltimai gali būti ir nesusiję su seksualiniu išnaudojimu, siūlytina BPK 9 straipsnio 3 dalį pakeisti taip:

„3. Be šio straipsnio 1 dalyje nurodytų atvejų, leidžiama neviešai nagrinėti teisme bylas dėl nusikalstamų veikų, kuriomis kaltinami jaunesni kaip aštuoniolikos metų asmenys, nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, prekybos žmonėmis bylas, taip pat kitas bylas, kai siekiama užkirsti kelią paskelbti žinias apie privatų proceso dalyvių gyvenimą arba kai apklausiamas liudytojas ar nukentėjusysis, kuriems taikomas anonimiškumas”.

Šiuo atveju prekybos žmonėmis bylos apimtų ir prekybos vaikais bylas.

Pastebėtina, kad Direktyva nustato, jog prekybos žmonėmis aukoms taikoma speciali tvarka, siekiant užkirsti kelią antrinei viktimizacijai, turi būti formuojama ne tik remiantis nacionalinės teisės aktuose nustatytais pagrindais, bet ir teismų teisės veikti savo nuožiūra taisyklėmis, teismo praktika.

Dėl Projekto 3 straipsnio BPK 186 straipsnio 2 dalies pakeitimo

Manome, kad BPK 186 straipsnio 2 dalies pakeitimu siūloma nuostata, kad tais atvejais, kai ikiteisminio tyrimo metu būtina pakartotinė jaunesnio kaip aštuoniolikos metų liudytojo ar nukentėjusiojo apklausa, juos paprastai apklausia tas pats asmuo, labiau tiktų generalinio prokuroro įsakymu tvirtinamoms rekomendacijoms ir teismo praktikai, o ne BPK normai. Pakartotinės apklausos vyksta praėjus tam tikram laikotarpiui, todėl tas pats prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar ikiteisminio tyrimo teisėjas gali neturėti galimybės atlikti pakartotinės apklausos, gali jau nebedirbti tose pareigose. Kitais atvejais gali paaiškėti, kad būtent pirmasis pareigūnas netinkamai apklausė nepilnametį, nerado su juo reikiamo kontakto, netinkamai elgėsi, neturėjo tam reikiamų savybių ar

pirmą kartą, esant neatidėliotinam būtinumui, nepilnametį liudytoją ar nukentėjusįjį apklausė pareigūnas, kuris nesispecializavo nepilnamečių justicijos bylose ir pan.

Dėl Projekto 4 straipsnio BPK 275 straipsnio 5 dalies pakeitimo

Galiojančio BPK 275 straipsnio 5 dalis vienareikšmiškai nustato, kad jaunesniems kaip aštuoniolikos metų nukentėjusiesiems ir liudytojams klausimai užduodami tik per teismo posėdžio pirmininką, o prireikus - per atstovą. Šiuo atveju nekyla jokių neaiškumų. Pakeitimu siūloma nustatyti, kad ir pilnamečiams nukentėjusiesiems, kuriems dėl apklausos gali būti psichinė trauma ar kitokių sunkių pasekmių, klausimai taip pat būtų užduodami tik per teismo posėdžio pirmininką.

Tokia norma praktiškai būtų sunkiai įgyvendinama, kultų daug neaiškumų ir painiavos, nes būtų neįmanoma iš anksto žinoti ar spėti, taip pat ir teismo posėdžio pirmininkui, kokie proceso dalyvių klausimai bus užduodami nukentėjusiajam, ar jie galės sukelti psichinę traumą ar kitokių sunkių pasekmių. Klausimų pobūdžio, jų turinio ir uždavimo būdo iš anksto, prieš juos užduodant, teismo posėdžio pirmininkas numatyti ir kontroliuoti neturės galimybių. Pavyzdys iš praktikos: teisme nagrinėjant nužudymo bylą, nukentėjusiojo atstovui uždavus elementarų klausimą liudytojui, ji nualpo; vėliau liudytoja paaiškino, kad ji alpsta visada, kai labai susijaudina.

Teisės aktu negali būti išvardintos apibrėžtos pilnamečių nukentėjusiųjų, kurie dėl apklausos gali patirti psichinę traumą ar kitokių sunkių pasekmių, kategorijos. Iš kitos pusės, nukentėjusysis, dalyvaujantis tam tikros kategorijos bylos procese, dėl normalios ar stiprios psichinės sveikatos ir dėl bet kokio klausimo gali nepatirti jokios psichinės traumos. Paminėtina ir tai, kad netinkamus klausimus teismo posėdžio pirmininkas gali atmesti.

Dėl nekonkreto, labai subjektyvaus, prielaidos, projektuotos į ateitį, t. y. į dar neįvykusį ir nebūtinai įvyksiantį įvykį, pobūdžio kriterijaus („dėl apklausos gali būti psichinė trauma ar kitokių neigiamų pasekmių“) pasirinkimo, net nekylančio iš įgyvendinamos Direktyvos, iš anksto nežinomų nukentėjusiųjų asmeninių, tarp jų ir jų psichikos, savybių, nepritariame ir Projekto 2, 5 ir 6 straipsniuose siūlomiems kitiems BPK normų pakeitimams.

Siūlytina pirmiausiai orientuotis į papildomą proceso reglamentavimą nagrinėjant prekybos žmonėmis bylas, o ne siekti apskritai apriboti viešumo principo taikymą baudžiamajame procese. Mūsų nuomone, įgyvendinant Direktyvą Aiškinamajame rašte nurodytais aspektais, pakaktų mūsų siūlomo BPK 9 straipsnio 3 dalies pakeitimo. Dalis kitų klausimų spręstini metodinėmis bei generalinio prokuroro tvirtinamomis rekomendacijomis, teismų praktika.

Išvada (atsakant į 2013-07-22 raštą Nr. S-2013-6608) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretariatui (kopija išsiųsta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui) 2013-09-02 raštu Nr. 2R-232-(1.9).

III.

Algimantas Kliunka

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO 3², 235, 254, 327 IR 403 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-13(2)

Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 3², 235, 254, 327 ir 403 straipsnių pakeitimo įstatymo projektu Nr. XIIP-13(2) (toliau – Projektas) siūloma baudžiamojo proceso įstatyme vienareikšmiškai įtvirtinti bylos nagrinėjimo teisiniame procese atnaujinimo galimybę, kai asmuo netenka imuniteto.

Iš esmės pritariame Projektu siūlomam teisiniam reguliavimui. Tačiau manome, kad BPK 3² straipsnis tobulintinas visapusiškiau. Be to, keistina ne tik šio straipsnio 1 dalis, bet ir 2 dalis.

2011 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojusios BPK 3² straipsnio normos esminis trūkumas yra tai, kad straipsnio 1 dalyje nenurodytas draudimas asmenį, turintį imunitetą nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, pripažinti kaltinamuoju, kol nėra gautas kompetentingos institucijos leidimas tokį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

BPK 22 straipsnio 2 dalis nustato, kad kaltinamuoju laikomas asmuo, dėl kurio šio Kodekso nustatyta tvarka yra prokuroro priimtas kaltinamasis aktas arba prokuroro pareiškimas nubausti asmenį teismo baudžiamojo įsakymo tvarka, taip pat asmuo, prieš kurį teisme nagrinėjama byla privataus kaltinimo ar pagreitinto proceso tvarka. Taigi kaltinamuoju asmuo gali tapti ir dar bylos neperdavus į teismą.

Priimant BPK 3² straipsnį neatsižvelgta ir į tai, kad imuniteto nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn panaikinimo klausimas gali iškilti ne tik prieš pradedant ikiteisminį tyrimą ar ikiteisminio tyrimo metu, bet ir bylas nagrinėjant teisme, taip pat ir privataus kaltinimo tvarka.

Pavyzdžiui, ikiteisminio tyrimo metu asmeniui suteikus įtariamąjį statusą, vėlesnio ikiteisminio metu ar jo pabaigoje jis gali įgyti imunitetą nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, todėl negalėtų būti prokuroro surašytas kaltinamasis aktas arba pareiškimas nubausti asmenį teismo baudžiamojo įsakymo tvarka, byla perduota teismui ir tuo pačiu metu asmeniui suteiktas kaltinamojo statusas.

Asmuo imunitetą nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn gali įgyti ir teismo nagrinėjimo metu, turėdamas kaltinamojo procesinį statusą.

Asmeniui kaltinamojo procesinis statusas gali būti suteikiamas ir prieš tai neatliekant ikiteisminio tyrimo, t. y. privataus kaltinimo bylų procese.

Be to, BPK 3² straipsnyje draudimas asmenį, turintį aptariamą imunitetą, pripažinti įtariamuoju apibūdintas trimis perteklinėmis viena kita apimančiomis netiksliomis sąvokomis. Nurodyta, kad tokiam asmeniui negali būti surašytas pranešimas apie įtarimą, jis negali būti apklausiamas kaip įtariamasis ar pripažįstamas įtariamuoju. Iš tikrųjų viena iš sąvokų - pripažinimas įtariamuoju - apima visas kitas straipsnyje netiksliai nurodytas įtariamąjį statuso suteikimo formas, kurios išdėstytos BPK 21 straipsnio 2 ir 3 dalyse: asmens sulaukymą įtariant, kad jis padarė nusikalstamą veiką; asmens

apklausą apie veiką, kurios padarymu įtariamas; šaukimą į apklausą asmens, kuriam yra surašytas BPK 187 straipsnyje numatytas pranešimas apie įtarimą. Kai asmuo slapstosi ar jo buvimo vieta nežinoma, įtariamuoju jis pripažįstamas prokuroro nutarimu ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, o neatidėliotinais atvejais – ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu.

Be to, netikslus perteklinis pasikartojimas pasireiškia ir tuo, kai kaip dvi atskiros įtariamojo statuso suteikimo formos minimi draudimai asmeniui surašyti pranešimą apie įtarimą ir jį apklausti kaip įtariamąjį, nors asmuo negali būti apklaustas kaip įtariamasis prieš tai nesurašius pranešimo apie įtarimą (BPK 187 straipsnio 1 dalis nustato, kad prieš pirmąją apklausą įtariamajam turi būti pasirašytinai įteiktas pranešimas apie įtarimą ar prokuroro nutarimas pripažinti įtariamuoju). Pagal BPK 21 straipsnio 2 dalį ir 187 straipsnio 1 dalį asmeniui įtariamojo statusas suteikiamas ne surašant pranešimą apie įtarimą, o apklausiant asmenį įtariamuoju, prieš tai įteikus pranešimą apie įtarimą, o taip pat ne surašant pranešimą apie įtarimą, o šaukiant į apklausą asmenį, kuriam surašytas pranešimas apie įtarimą.

Taigi pakaktų naudoti vieną visas įtariamojo statuso suteikimo formas apimančią sąvoką „pripažinimas įtariamuoju“.

BPK 3² straipsnio 1 dalis neaiškiai suformuluota ir ta prasme, kad joje akcentuojama ne situacija, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo turi imunitetą nuo patraukimo baudžiamajon atsakomybėn ir jo atžvilgiu gali būti pradedamas ikiteisminis tyrimas, o tai, kad jis gali būti patrauktas baudžiamajon atsakomybėn kompetentingos institucijos leidimu, nors imuniteto panaikinimas ir leidimo gavimo klausimas aptariamas ir šio straipsnio 2 dalyje.

Be to, BPK atskirose normose paprastai nenurodoma, kad jos taikomos nusikalstamas veikas padariusiems asmenims, nes ir taip preziumuojama, kad BPK taikomas tiriant nusikalstamas veikas.

Kitas trūkumas pasireiškia tuo, kad pagal BPK 3² straipsnio 2 dalį galima suprasti, kad nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, kuris baudžiamajon atsakomybėn gali būti patrauktas tik kompetentingos institucijos leidimu, pradėjus baudžiamąjį procesą, atlikus visus nedraudžiamus proceso veiksmus, užuot kreipusis leidimo jį patraukti baudžiamajon atsakomybėn, jo atžvilgiu baudžiamasis procesas prieš tai turi būti nutrauktas, nes tuo momentu nėra kompetentingos institucijos leidimo, o baudžiamasis procesas galėtų būti atnaujinamas, kai toks leidimas gaunamas. Pagal tokią formuluotę ir teisme nagrinėjamos bylos turėtų būti nutraukiamos, o gavus leidimą atnaujinamos.

Šalinant šį netikslumą, vietoje teiginio „nėra kompetentingos institucijos leidimo asmenį patraukti baudžiamajon atsakomybėn“, reikėtų naudoti teiginį, kad baudžiamasis procesas nutraukiamas tik tada, kai „negautas kompetentingos institucijos leidimas asmenį patraukti baudžiamajon atsakomybėn ar į ją nesikreipta tokio leidimo gauti.“

Procesas imunitetą turinčių asmenų atžvilgiu nebūtinai pasiekia tik pradinę stadiją, atlikus nedraudžiamus proceso veiksmus, kurie neįvardinti. Imunitetas gali būti įgyjamas ir ikiteisminio tyrimo pabaigoje ar teisminio nagrinėjimo metu, todėl negalima teigti, kad imuniteto panaikinimo klausimas sprendžiamas tik atlikus tam tikrus nedraudžiamus proceso veiksmus.

Be to, liko neaišku, nekonkretizuota, kuo gali pasireikšti BPK 3² straipsnyje nurodytas kitoks draudžiamas asmens laisvės suvaržymas, ir neaišku, kodėl manoma, kad „kitos procesinės prievartos priemonės“ asmens laisvės gali nevaržyti, ir kokių konkrečiai kitų procesinės prievartos priemonių taikymo nedraudžia taikyti Lietuvos Respublikos įstatymai. BPK numato dvi rūšis procesinės prievartos priemonių – kardomąsias priemones ir kitas procesinės prievartos priemones. Manome, kad jei kardomosios priemonės ir kitos procesinės prievartos priemonės tiesiogiai taikomos imunitetą turinčiam asmeniui, jos varžo jo laisvę. Jos gali tiesiogiai nevaržyti imunitetą turinčio asmens laisvės, kai jos taikomos kitiems asmenims, pavyzdžiui, kitiems įtariamiesiems, o duomenys surenkami ir apie asmens, turinčio imunitetą, veiką.

Taigi BPK 3² straipsnio norma iš esmės neišsprendė imunitetų ir jų pašalinimo procedūros neaiškumų bei kliūčių, o iš dalies problemą ir sukomplicavo.

Siūlytume pakeisti BPK 3² straipsnio 1 ir 2 dalis ir šį straipsnį išdėstyti taip:

„3² straipsnis. Baudžiamojo proceso ypatumai asmeniui, kuris pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ar tarptautinės teisės normas turi imunitetą nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn

1. Asmeniui, kuris pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ar tarptautinės teisės normas turi imunitetą nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn arba kuris pagal tarptautinės teisės normas turi imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, baudžiamasis procesas gali būti pradedamas, tačiau, jis negali būti pripažįstamas įtariamuoju ar kaltinamuoju, jo atžvilgiu negali būti nagrinėjama byla teisme, jis negali būti suimamas ar kitaip suvaržoma jo laisvė, jam taikomos kardomosios priemonės ir kitos procesinės prievartos priemonės.

2. Jeigu atlikus visus reikalingus proceso veiksmus nesikreipiama kompetentingos institucijos leidimo asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn ar toks leidimas negautas, arba asmuo turi imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas. Baudžiamasis procesas gali būti atnaujinamas, kai yra kompetentingos institucijos leidimas asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn arba jis kitaip netenka šiame straipsnyje nurodyto imuniteto, arba būtina atlikti proceso veiksmus, kurie nedraudžiami pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ar tarptautinės teisės normas.“

Išvada (atsakant į 2013-07-22 raštą Nr. S-2013-6608) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretoriatui (kopija išsiųsta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui) 2013-09-02 raštu Nr. 2R-231-(1.9).

IV.

Dr. Algimantas Čepas

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS GYVYBĖS PRENATALINĖJE FAZĖJE APSAUGOS ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-337, LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 135, 142 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO BEI PAPILDYMO IR KODEKSO PAPILDYMO 131¹ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-338 IR LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO KODEKSO 2.2 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-39

Projektai siūloma iš pagrindų keisti teisinį reguliavimą, nustatant, kad gyvybė yra saugoma nuo pat pradėjimo momento, ir numatant baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą nėštumo nutraukimą. Projekto rengėjų siūlymai iš esmės kritikuotini tiek dėl silpnos bei ydingos argumentacijos (arba jos nebuvimo), tiek ir dėl konkrečių nuostatų juridinio konstravimo, todėl teikiamiems projektams nepritarta.

Išnagrinėję Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektą Nr. XIIP-337 manome, kad jis ydingas. Pritariame Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2013 m. kovo 25 d. išvadoje ir Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2013 m. kovo 27 d. išvadoje išsakytoms pastaboms. Tačiau taip pat norime atkreipti dėmesį į tai, kad pats įstatymo projekto nuostatų aiškinimas (bent jau taip, kaip jį pristatoma projekto rengėjų) nedera su Lietuvos Respublikos Konstitucija. Aiškinamajame rašte nurodyta tik viena projekto parengimą lėmusi priežastis - „gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymas atspindi Katalikų bažnyčios, popiežiaus Jono Pauliaus II mokymus, taip pat mūsų šalies piliečių lūkesčius“. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 43 str. įtvirtina, kad Lietuvoje nėra valstybinės religijos. Todėl įstatymo projektų rėmimas tik vienos iš Lietuvos Respublikoje pripažintų bažnyčių mokymu prasilenkia su Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 str., kad „įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“. Todėl manome, kad įstatymo projekto rengėjai, svarstant įstatymo projektą Seime, turėtų argumentuoti, kad įstatymo projektu siekiama užtikrinti ir Katalikų bažnyčiai nepriklausančių Lietuvos Respublikos piliečių interesus, atskleisti kaip įstatymo nuostatos dera su kitų Lietuvos Respublikoje pripažintų religinių bendrijų išpažįstamais mokymais. Taip pat norime akcentuoti, kad Katalikų bažnyčiai ir kitoms konfesijoms priklausantys asmenys remiantis galiojančiu teisiniu reguliavimu nėra verčiami prieš savo valią nutraukti nėštumo. Taigi, jiems nėra jokių kliūčių savo privačiame gyvenime vadovautis savo įsitikinimais bei „Katalikų bažnyčios, popiežiaus Jono Pauliaus II mokymais“. Atkreiptinas dėmesys ir į aiškinamajame rašte pateiktą „argumentą“, kad įstatymas „atspindi (...) mūsų šalies piliečių lūkesčius“. Remiantis 2010 m. birželio 16-23 d. viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovės „Spinter tyrimai“ portalu DELFI užsakymu atliktos viešosios nuomonės apklausos duomenimis nėštumo nutraukimo/aborto nepateisina tik 9,2 proc. asmenų, kai

tuo tarpu visiškai pateisina 36,3 proc., o pateisina su išlygomis 48,0 proc.¹ Taigi aiškinamajame rašte pateiktas teiginys neatitinka tiesos, veikiau atvirksčiai, teisingiau būtų teigti, jog įstatymas neatspindi Lietuvos Respublikos piliečių lūkesčių ir netgi jiems prieštarauja. Projekto rengėjai taip pat nepateikė jokių duomenų, statistikos ar mokslinių tyrimų, kaip teikiamas įstatymo projektas padės ginti „mūsų šalies gyvybiškai svarbius interesus demografijos ir visuomenės moralės srityje“, taip pat nepaaiškino, kaip dabartinis teisinis reguliavimas šioje srityje lemia „žemą visuomenės moralinį lygį ir kritišką demografinę situaciją.“ Kitų šalių įstatyminės bazės „analizė“ apsiribojo konstatavimu, kad „siūlomas įstatymas jau seniai priimtas kai kuriuose ES šalyse (Airijoje, Lenkijoje, Maltoje)“, kukliai nutylint, kad visose kitose ES šalyse nėštumo nutraukimo teisinis reglamentavimas daugiau ar mažiau yra panašus į šiuo metu Lietuvoje galiojančią tvarką. Manytina, jog teikiant tokį svarbų klausimą reglamentuojančio ir radikaliai keičiančio esamą tvarką įstatymo projektą, būtina atlikti išsamią Lietuvos situacijos analizę bei ištirti skirtingų ES valstybių praktiką. Projekto rengėjai savo ruožtu nepateikė jokių rimtesnių argumentų ar nuorodų į mokslinius tyrimus ar apžvalgas, o tiesiog apsiribojo deklaratyviomis frazėmis ir populistiniais lozungais.

Abejonių kelia ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 135, 142 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 131¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIP-338 nuostatos (net jei ir būtų pritarta pačiai abortų kriminalizavimo koncepcijai).

Pirma, neaišku kodėl pasirinktas skirtingas atsakomybės už gyvybės atėmimo prenatalinėje fazėje ir sunkaus sveikatos sutrikdymo prenatalinėje fazėje reglamentavimas. Pavyzdžiui, numatoma, kad motina, atėmusi vaikui gyvybę prenatalinėje fazėje, už šią veiką neatsakytų. Tačiau, jei vaikui būtų tik padarytas sunkus sveikatos sutrikdymas, motinai baudžiamoji atsakomybė kiltų, išskyrus tik atvejus, kada vaiko sveikatos sutrikdymas būtų padarytas dėl nėštumo nulemtos būsenos. Taip taptų įmanomos situacijos, kada nepavykę motinų padaryti pasikėsinimai išvengti kūdikio gimimo (pavyzdžiui, A.Vienuolio „Paskenduolėje“ aprašyti ir panašūs atvejai), pasibaigę sunkiu kūdikio sveikatos sutrikdymu, vistiek būtų baudžiami pagal siūlomą BK 135 str. 3 d., tuo tarpu kai motinoms, kurioms pavyktų įgyvendinti savo sumanymą, atsakomybė nekiltų. Neaišku ir kodėl skirtingai reglamentuojama gydytojų atsakomybė už tokias veikas. Tuo labiau neaišku kaip vertinti siūlomą BK 135 str. 4 d. nuostatą, kad gydytojas neatsako už vaisiaus sveikatos sutrikdymą, padarytą siekiant išvengti pavojaus vaisiaus sveikatai ir gyvybei. Akivaizdu, kad tokiais atvejais gydytojas žalą vaisiui sukeltų neatsargia kaltės forma, tuo tarpu BK 135 str. numato atsakomybę tik už tyčinį sunkų sveikatos sutrikdymą.

Vargu ar gali būti pateisinamos ir siūlomos bausmės už projektu siūlomas kriminalizuoti veikas (net jei būtų pritarta jų kriminalizavimui). Pavyzdžiui, siūlomoje BK 135 str. 3 d. numatomos tik su laisvės atėmimu susijusios bausmės. Atkreiptinas dėmesys, kad tais atvejais, kada vaisiui sutrikdoma sveikata, tačiau neatimama gyvybė, jo motina, nagrinėjant bylą teisme, yra arba nėsčia, arba ką tik pagimdžiusi. Ar tikrai tikslinga, pavyzdžiui, motinai su kūdikiu iškart skirti su laisvės atėmimu susijusią bausmę?

Keistas ir siūlymas numatyti, kad neteisėtas gydytojo padarytas abortas gydytojui grėstų 2 metais laisvės atėmimo, jei būtų padarytas pacientės prašymu, tačiau tokia pati veika, padaryta be pacientės prašymo, grėstų 3 metais laisvės atėmimo. Abortas kiekvienu atveju yra motinos sveikatos sutrikdymas ir, nesant nukentėjusiosios motinos prašymo, ir turėtų būti baudžiamas ne švelniau nei bet kuris kitas atitinkamo sunkumo sveikatos sutrikdymas. BK 138 str. 2 d. 4 p. numatoma, kad nesunkų nėščios moters sveikatos sutrikdymą gali būti skiriama didžiausia 5 metų laisvės atėmimo bausmė. Neaišku kodėl be nukentėjusiosios prašymo jai padarytas abortas turėtų būti baudžiamas švelniau, didžiausia 3 metų laisvės atėmimo bausme.

Įstatymo projektu Nr. XIIP-339 teikiamas siūlymas asmens civilinį teisnumą pripažinti nuo pradėjimo momento. Šiuo metu pagal Civilinio kodekso 2.2 str. fizinio asmens civilinis teisnumas

¹ <http://www.delfi.lt/news/daily/health/84-proc-lietuviu-pateisintu-aborta.d?id=35265819>

atsiranda nuo asmens gimimo momento, ir ši nuostata yra suderinta su visu kitu civilinių santykių reglamentavimu. Pritartume aukščiau minėtoje Teisės departamento išvadoje pateiktai nuomonei, kad negimęs vaikas negali būti teisės subjektu, kadangi neatitinka teisės teorijoje išskiriamų teisės subjekto požymių. Be to, civilinis asmens teisnumas realizuojamas per kitas teisės normas, todėl šiuo atveju neaišku, ko siekia teikiantys siūlymą ir kokį realų poveikį pradėtos gyvybės apsaugai siūlomas pakeitimas padarytų, juolab, kad turtinių teisių atsiradimo momentas, kaip ir visas kitas reglamentavimas, projekte, lyginant su dabar galiojančiu reguliavimu, nekeičiamas.

Teisės technikos požiūriu taip pat atkreiptinas dėmesys į projekte vartojamos sąvokos „pradėtas vaikas“ apibrėžtumą – neaišku, koks tikslus momentas (kiaušialąstės apvaisinimas, zigotos susidarymas, jos implantacija ar kuris kitas) laikomas vaiko pradėjimu. Kadangi šis momentas pagal projektą tampa juridiniu faktu, kuris lemia visus tolimesnius teisinius santykius, todėl būtina įvertinti, kiek realiai jis gali būti fiksuojamas, nes juridiniams faktams konstatuoti tai itin svarbu.

Atsižvelgiant į tai, kad išdėstyta, projektais teikiamiems siūlymams nepritariame.

Išvada (atsakant į 2013-07-22 raštą Nr. S-2013-6608) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretoriatui (kopija Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui) 2013-08-30 raštu Nr. 2R-238-(1.9).

V.

Mindaugas Lankauskas

**IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ TEISĖS PAŽEIDIMŲ
KODEKSO 163², 177, 177² IR 210 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
NR. XIIP-46(2)**

Projektu siūloma griežtinti administracinę atsakomybę už pažeidimus, susijusius su neteisėta tabako, alkoholio produktų, kitų akcizinių prekių gamyba, prekyba, laikymu, gabenimu, naudojimu, saugojimu, realizavimu ir kontrabanda. Atlikus projekto analizę konstatuota, kad teikiami siūlymai nėra pakankamai pagrįsti argumentais bei empiriniais duomenimis. Taip pat siūlytina atsisakyti projekte numatytos arešto bausmės keičiant ją didesne pinigine bauda.

Išnagrinėję Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 163², 177, 177² ir 210 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą, teikiame šias pastabas.

Įstatymo projektu griežtinama atsakomybė argumentuojant, kad „Piniginės baudos (bausmės) dydis už ekonominius nusikaltimus turi būti proporcingas valstybei daromos žalos dydžiui. Projektu rengimą paskatino tai, kad dabartiniu metu už administracinius ir baudžiamuosius teisės pažeidimus, susijusius su neteisėta tabako, alkoholio, kitų prekių apyvarta, kontrabanda, numatytos švelnios, neproporcingos padaromiems pažeidimams nuobaudos“ (pabraukimai mūsų). Nekvestionuodami siūlomų bausmių adekvatumo padarytoms veikoms, norėtume pastebėti, kad nėra pateikta argumentų, kodėl šiuo metu numatytos baudos yra per švelnios ir neproporcingos (t. y. nuomonė pateikiama kaip faktas, nepagrindžiant jos atlikta teisine ar ekonomine analize, statistiniais duomenimis ar precedentais), ar sisteminės analizės lyginant su kitomis ATPK numatytomis sankcijomis, kuri atskleistų akivaizdų galiojančių bausmių neproporcingumą. Taip pat trūksta informacijos, kokiais argumentais ar metodika remiantis pasirinktos būtent tokios, o ne kitokios baudų „žirkklės“. Atsižvelgiant į tai, konstatuojame, kad projektu siūlomi pakeitimai (kurie savaime galbūt ir nėra ydingi) turėtų būti stipriau pagrįsti.

Taip pat norime atkreipti dėmesį į projektu siūlomą ATPK 177² straipsnio 2 dalies sankcijos pakeitimą. Europos Žmogaus Teisių Teismas 2008 metais byloje Balsytė-Lideikienė prieš Lietuvą yra išsakęs nuomonę, kad mūsų ATPK numatytas areštas savo pobūdžiu yra kriminalinė bausmė, o ne administracinė sankcija. Areštas nėra numatomas kaip sankcija naujajame Administracinių nusižengimų kodekso projekte. Todėl siūlytina vietoj šios sankcijos minėtame ATPK straipsnyje numatyti didesnę piniginę baudą.

*Išvada (atsakant į 2013-07-22 Nr. S-2013-6608) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretariatui (kopija Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui)
2013-09-05 raštu Nr. 2R-236-(1.9).*

VI.

Dr. Skirmantas Bikelis

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 95 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-14(2)

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 95 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projektu Nr. XIIP-14(2) (toliau – Projektas) siūloma numatyti, kad asmens imunitetas nuo baudžiamosios atsakomybės būtų apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus stabdanti aplinkybė.

Siūlymui pritariame.

Baudžiamosios justicijos moksle esama dviejų skirtingų senaties instituto koncepcijų – materialinė ir procesinė. Remiantis materialine, jokios aplinkybės neturėtų nutraukti ar stabdyti senaties terminų, kurie, savo ruožtu, turėtų būti pakankamai ilgi. Remiantis procesine senaties samprata, proceso eigai kliudančios nuo pareigūnų darbo kokybės nepriklausančios aplinkybės turi stabdyti senaties terminus².

BK 95 straipsnio 3-5 dalyse numatytos senaties terminus stabdančios aplinkybės rodo, kad Lietuvos įstatymų leidėjas didele dalimi vadovaujasi procesine senaties koncepcija. Tad žiūrint konceptualiai, Projekto autorių siūlymas dera su dabartiniu senaties reguliavimu.

Asmens imunitetas kaip teisinė kliūtis baudžiamojo proceso eigai yra logiškas ir užsienio valstybių, besiremiančių procesine senaties samprata, praktikoje gan įprastas senaties terminų stabdymo pagrindas. Asmens imunitetas yra nepriklausanti nuo teisėsaugos pareigūnų valios aplinkybė, reikšmingai ribojanti baudžiamojo proceso eigos galimybes (Baudžiamojo proceso kodekso 3² str.). Tokių senaties terminų stabdymo pagrindą numato, pavyzdžiui, Austrijos BK 58 str. 1 d., Italijos BK 159 str., Lenkijos BK 104 str., Vokietijos BK 78b str. 1 d. 2 p., 2 d., Gruzijos BK 71 str. 6 d.³ Nenumačius atitinkamo senaties terminų sustabdymo pagrindo, palyginus ilgos imunitetą turinčių pareigūnų kadencijos ir jų pratęsimo galimybės gali tapti rimta kliūtimi siekiant įvykdyti teisingumą.

Taigi manome, kad Projekto autorių siūlymas yra pagrįstas.

Išvada (atsakant į 2013-07-22 Nr. S-2013-6608) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretoriatui (kopija Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui) 2013-09-05 raštu Nr. 2R-235-(1.9).

² Plačiau žr.: Bikelis S. Senaties institutas baudžiamojoje justicijoje - Vilnius: Teisės institutas, 2012.
<http://www.teise.org/data/Senaties-institutas-baudziamojoje-justicijoje.pdf>

³ Ten pat, p. 76.

VII.

Dr. Skirmantas Bikelis

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 149, 150, 153 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR 95 STRAIPSNIO PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP- 400

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 149, 150, 153 straipsnių pakeitimo ir 95 straipsnio papildymo įstatymo projekte Nr. XIIP 400 (toliau – Projektas) siūloma numatyti, kad mažamečio asmens išžaginimui, seksualiniam prievartavimui, tvirkinimui (149, 150, 153 straipsniai) nebūtų taikoma apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis, taip pat siūloma sugriežtinti bausmes už minėtus nusikaltimus.

Siūlymams nepritariame.

Projekte minimus nusikaltimus priskirti nusikaltimų, kuriems netaikoma senatis, kategorijai nėra pagrindo. Jie nei savo pobūdžiu, nei pavojingumu toli gražu neprilygsta nusikaltimams žmoniškumui ar karo nusikaltimams. Projekto autoriai nurodo, kad nemažai užsienio valstybių numato tam tikrus seksualinių nusikaltimų prieš nepilnamečius skaičiavimo ypatumus. Norime atkreipti dėmesį, kad tokie ypatumai yra numatyti ir Lietuvos Respublikos BK. Į nusikaltimų nepilnamečių asmenų seksualiniam neliečiamumui, o taip pat į kitų nusikaltimų prieš nepilnamečius ypatumus Lietuvos įstatymų leidėjas yra atsižvelgęs nustatydamas, kad jeigu nuo šio kodekso XVIII, XX, XXI, XXIII ir XLIV skyriuose numatytų nusikalstamų veikų nukentėjo nepilnamečiai, senaties terminas negali baigtis anksčiau, negu šiam asmeniui sueina dvidešimt penkeri metai (BK 95 straipsnio 3 dalis)⁴.

Siūlydami griežtinti bausmes Projekto autoriai remiasi kai kurių užsienio valstybių, daugiausiai JAV, pavyzdžiais. Tokia argumentacija nėra pagrįsta. Bausmių sistema kiekvienoje valstybėje sudaro darnią sistemą, todėl pavyzdžiai iš kai kurių užsienio valstybių, o ypač iš JAV, kuri pasižymi išskirtinai griežta, Europos valstybėms nebūdinga baudžiamąja politika, anaipol nėra pakankamas argumentas griežtinti sankcijas už minėtus nusikaltimus Lietuvoje. Tokių pavyzdžių perkėlimas į Lietuvos teisinę sistemą tik išbalansuotų sankcijų sistemą, o jokio pozityvaus poveikio, manytina, neturėtų.

Be fragmentiško lyginamojo tyrimo, Projekto autoriai nepateikia jokių duomenų, kurie rodytų, kad Lietuvos Respublikos BK numatytos bausmės už seksualinius nusikaltimus prieš nepilnamečius būtų neproporcingos šių nusikaltimų pavojingumui, kad jos būtų nepakankamos. Jie nepaneigia kriminologijos moksle pripažįstamo teiginio, kad sankcijų griežtumas nėra esminis veiksnys neteisėto elgesio prevencijai, ypač kai kalbama apie jau ir taip gan griežtų priemonių (kokios dabar yra

⁴ Plačiau apie nusikaltimų prieš nepilnamečius senaties skaičiavimo ypatumus žr. Bikelis S. Senaties institutas baudžiamojoje justicijoje - Vilnius: Teisės institutas, 2012. <http://www.teise.org/data/Senaties-institutas-baudziamojoje-justicijoje.pdf>, p. 78.

numatytos už seksualinius nusikaltimus prieš nepilnamečius ir ypač mažamečius) papildomo griežtinimo pridėtinę vertę.

Išvada (atsakant į 2013-07-22 Nr. S-2013-6608) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretoriatui (kopija Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui) 2013-09-05 raštu Nr. 2R-234-(1.9).

VIII.

Dr. Algimantas Čepas

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮSTATYMO DĖL EUROPOS SAJUNGOS VALSTYBIŲ NARIŲ SPRENDIMŲ BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE TARPUSAVIO PRIPAŽINIMO IR VYKDYMO PROJEKTO

Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo projektas (toliau – Projektas) parengtas, siekiant į nacionalinę teisę perkelti 2008 m. lapkričio 27 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2008/909/TVR dėl nuosprendžių baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo principo taikymo skiriant laisvės atėmimo bausmes ar su laisvės atėmimu susijusias priemones, siekiant jas vykdyti Europos Sąjungoje, 2008 m. lapkričio 27 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2008/947/TVR dėl teismo sprendimų ir sprendimų dėl lygtinio nuteisimo tarpusavio pripažinimo principo taikymo siekiant užtikrinti lygtinio atleidimo priemonių ir alternatyvių sankcijų priežiūrą, įskaitant juos keitusio 2009 m. vasario 26 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2009/299/TVR iš dalies keičiančio Pamatinius sprendimus 2002/584/TVR, 2005/214/TVR, 2006/783/TVR, 2008/909/TVR ir 2008/947/TVR ir stiprinančio asmenų procesines teises bei skatinančio tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams, priimtiems atitinkamam asmeniui asmeniškai nedalyvavus teisminiame nagrinėjime, bei 2009 m. spalio 23 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2009/829/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių Europos Sąjungos valstybėse narėse kaip alternatyvos kardomajam kalinimui nuostatas.

Išnagrinėję Projektą, pritariame jame siūlomam teisiniam reguliavimui. Tačiau norime atkreipti dėmesį į keletą diskutuotinių Projekto nuostatų.

Projekto 8 str. 1 d. nustatomi pagrindai, kuriems esant teismas privalo atsisakyti pripažinti kitos Europos Sąjungos valstybės narės sprendimus dėl laisvės atėmimo bausmės. Šiame Projekto straipsnyje įtvirtintas atsisakymo pagrindų katalogas atkartoja katalogą, įtvirtintą Tarybos pamatinio sprendimo 2008/909/TVR 9 str. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad pats šiame Pamatiniame sprendime numatytas bausmių vykdymo perėmimas skirtas nuteistųjų teisių apsaugai. Todėl siūlytina numatyti galimybę perimti bausmės vykdymą ir esant 8 str. 1 d. numatytiems pagrindams, jei perėmus bausmės vykdymą bus geriau apsaugotos nuteistojo teisės, bent jau tais atvejais, kada prašoma perimti Lietuvos Respublikos piliečiui paskirtos bausmės vykdymą, o pats nuteistasis yra užsienio valstybėje. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Projekto 27 str. reglamentuojant atsisakymą perimti su laisvės atėmimu nesusijusių bausmių vykdymą būtent ir yra remiamasi tokiu, mūsų siūlomu požiūriu, kad esant analogiškiems pagrindams gali būti, o ne privalo būti atsisakyta perimti bausmės vykdymą.

Projekto 18 str. 2 d. 3 p. numatoma, kad Lietuvos Respublika negali perduoti mūsų valstybėje paskirtos bausmės vykdymo kitai valstybei, jei nustatomi pagrindai, „dėl kurių kitos Europos Sąjungos valstybės narės kompetentinga institucija galėtų atsisakyti pripažinti sprendimą dėl laisvės atėmimo bausmės“. Vėlgi atkreiptinas dėmesys į tai, kad kalbama tik apie galimybę atsisakyti perimti bausmės

vykdymą. Todėl vargu ar tikslinga nuspręsti neinicijuoti bausmės vykdymo perdavimo tais atvejais, kai žinoma, kad kita valstybė gali atsisakyti perimti bausmės vykdymą, bet nežinoma, ar ta valstybė tokia galimybe pasinaudos.

Išvada (atsakant į 2013-08-02 raštą Nr. (1.9) 2T-997) pateikta Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai 2013-09-10 raštu Nr. 2R-242-(1.9).

IX.

Dr. Eglė Mauricė-Mackuvienė

IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO ĮSTATYMO 2 STRAIPSNIO PAPILDYMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 36⁸ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTO

Projektu siekiama įstatymo lygmeniu įtvirtinti esmines poveikio priemonių ūkio subjektams taikymo nuostatas ir taip sudaryti prielaidas vienodai ir nuosekliai nagrinėti poveikio priemonių skyrimo bylas, garantuoti ūkio subjektų teisę į tinkamą ir sąžiningą procesą. Išanalizavus siūlomą reguliavimą bei galimas reguliavimo alternatyvas, įstatymo projektui iš esmės pritarta, kartu atkreipiant dėmesį į tobulintinus aspektus.

Išnagrinėję Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 2 straipsnio papildymo ir įstatymo papildymo 36⁸ straipsniu įstatymo projektą (toliau – Projektas) ir susijusius dokumentus, teikiame nuomonę dėl siūlomo reguliavimo.

1. Sveikintinas siekis įstatymu įtvirtinti minimalias ūkio subjektų garantijas ekonominių sankcijų (poveikio priemonių, susijusių su ūkio subjekto veiklos ribojimu ar kitokiu neigiamu poveikiu ūkio subjekto turtinei, ekonominei padėčiai) taikymo procese, pagrindinius ūkio subjektų administracinės atsakomybės įgyvendinimo principus. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą savo nutarimuose yra pažymėjęs⁵, kad ūkinės veiklos laisvė, kaip ir kitos asmens teisės ir laisvės, gali būti ribojama tik įstatymu, tik vadovaujantis proporcingumo principu, nepaneigiant laisvės prigimties ir esmės ir tik tuomet, kai ribojimai yra būtini siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus. Ūkinės veiklos laisvės gretinimą su kitomis pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis patvirtina Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika⁶, ši teisė aiškiai įtvirtinta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 16 straipsnyje⁷, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnyje. Ekonominių sankcijų taikymas yra reikšmingas

⁵ Žr., pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 14 d. nutarimas, *Žin.*, 2002, Nr. 28-1003; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 15 d. nutarimas, *Žin.*, 2008, Nr. 32-1114; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimas, *Žin.*, 2008, Nr. 140-5569 ir kt.

⁶ 1989 m. liepos 7 d. sprendime byloje *Tre Traktörer Aktiebolag prieš Švediją*, taip pat vėlesniuose sprendimuose teismas pažymėjo, kad leidimas (licencija) užsiimti verslu yra nuosavybė, o jo panaikinimas yra Pirmojo protokolo 1 straipsnyje garantuojamos (nuosavybės) teisės apribojimas. 2002 m. liepos 25 d. sprendime byloje *Sovtransavto Holding prieš Ukrainą* teismas nurodė, kad ekonominę vertę turinti įmonės akcija gali būti laikoma nuosavybe. 2011 m. sausio 18 d. sprendime byloje *UAB „Rikoma“ prieš Lietuvą*, teismas taip pat siejo ūkinės laisvės apsaugą su nuosavybės teisės apsauga ir skundo dalį dėl bendrovės akcininkų teisių pažeidimo atmetė tik dėl to, kad į teismą nesikreipė patys akcininkai. *Tre Traktörer AB v. Sweden*, 7 July 1989, §§ 43-44, ECHR Series A no. 159; *Sovtransavto Holding v. Ukraine*, no. 48553/99, § 91, ECHR 2002-VII, 25 July 2002; *Rikoma Ltd v. Lithuania*, no. 9668/06, § 25, ECHR, 18 January 2011.

⁷ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 16 straipsnis: „Laisvė užsiimti verslu. Laisvė užsiimti verslu pripažįstama pagal Sąjungos teisę ir nacionalinius teisės aktus bei praktiką.“ *Europos Sąjungos Oficialus leidinys*, 2010 m. kovo 30 d., Nr. 53, 2010/C 83/02.

ūkinės veiklos laisvės ribojimas, todėl šie santykiai reguliuotini išimtinai įstatymo teisinės galios teisės akte.

2. Įvertinus Lietuvoje vyraujančios teisinės tradicijos ir teisinio reguliavimo ypatumus, manytina, kad pasirinktas pagrindinių ūkio subjektų administracinės atsakomybės įgyvendinimo principų inkorporavimo į Viešojo administravimo įstatymą (toliau - VAI) būdas šiuo metu yra tinkamiausias. Kitos alternatyvos yra veikiau teorinės, nei realios:

2.1. Ekonominių (administracinių) sankcijų ūkio subjektams taikymo procesinius aspektus būtų tinkama įtvirtinti Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse, kurio projektas šiuo metu svarstomas Seime⁸, jei jame būtų numatyti nusižengimai, už kuriuos atsakomybėn traukiami juridiniai asmenys. Tačiau pastebėtina, kad šio kodekso projekto rengėjai nenutolo nuo galiojančio Administracinių teisės pažeidimų kodekso reguliavimo tradicijos ir naujajame kodekse apsiribojo tik administracinės atsakomybės fiziniams asmenims taikymu. Toks pasirinkimas gali būti kvestionuojamas – pirmiausia dėl to, kad už ūkinę veiklą vykdančių juridinių asmenų pažeidimus atsakomybė nustatoma fiziniams asmenims⁹. Kitų valstybių analogiškų kodeksų peržiūrėjimo pavyzdžiai taip pat iliustruoja, kad tai nėra vienintelis galimas pasirinkimas¹⁰. Tačiau įvertinus kodekso rengimo trukmę ir jo svarstymo stadiją, manytina, kad šiame kodekso projekto svarstymo etape kodekso esminė peržiūra (įtraukiant į jo reguliavimo apimtį juridinius asmenis) yra mažai tikėtina. Minėtame kodekse nenustatant administracinės atsakomybės juridiniams asmenims taikymo atvejų, nėra tinkama šiame kodekse reguliuoti ir procesinių ūkio subjektų garantijų.

2.2. Procesinės ūkio subjektų garantijos galėtų būti įtvirtintos specialiaje ūkinės veiklos laisvės apsaugai skirtame įstatyme, jei Lietuvoje toks įstatymas egzistuotų. Tokie įstatymai, kompleksiškai reguliuojantys su ūkinės laisvės ribojimais susijusius aspektus arba skirti išimtinai verslo priežiūros (inspektavimo) klausimų, tarp jų ir prižiūrimum ūkio subjektų teisių, reguliavimui, yra priimti ne vienoje valstybėje, pirmiausia – Rytų ir Vidurio Europos, postsovietinėse, besivystančiose šalyse¹¹. Lietuvos teisės institutas neturi žinių, kad Lietuvoje būtų rengiamas specialus ūkinės veiklos laisvės apsaugai skirtas įstatymas, o verslo priežiūros klausimai šiuo metu jau reguliuojami VAI, todėl Projektu siūlomo reguliavimo inkorporavimas į kuri nors kitą įstatymą ar jo projektą yra tik teorinė galimybė.

2.3. Ūkio subjektų veiklos garantijos, priežiūros institucijų gerosios praktikos pavyzdžiai kai kuriose valstybėse dėstomi pasitelkiant vadinamąjį „minkštąjį“ įstatymą: elgesio kodeksus, gerosios

⁸ Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso projektas, Nr. XIP-3600(2), 2012-04-24.

⁹ Pavyzdžiui, Administracinių nusižengimų kodekso projekto Nr. XIP-3600(2) Specialiojoje dalyje fiziniams asmenims numatyta atsakomybė už netinkamą vertimąsi tokiomis veiklomis, kurias paprastai (ar išimtinai) vykdo juridiniai asmenys: vertimasis su vaistais (vaistiniais preparatais) susijusia veikla, kuriai reikalinga licencija (62 str.), darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų užtikrinimas (90 str.), kelionių organizavimo paslaugų teikimas (121 str.) ir kt.

¹⁰ Žr., pvz., 2001 m. Rusijos Federacijos administracinių teisės pažeidimų kodeksą, <http://www.russian-offences-code.com/>, 2001 m. Kazachstano Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksą,

http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1021682#sub_id=1570000, kuriuose nustatyta atsakomybė ir juridiniams asmenims. Pastebėtina, kad Administracinių teisės pažeidimų kodeksai, numatantys atsakomybę tik fiziniams asmenims buvo visų pirma sovietinio teisinio reguliavimo, kuriame nepripažinta privati nuosavybė juridiniams asmenims, ypatumas. Čia papildomai galima paminėti Vokietijos Federacijos Administracinių pažeidimų įstatymą, kuriame numatyta atsakomybė ir juridiniams asmenims,

http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_owig/index.html.

¹¹ Pvz., Armėnijoje 2000 m. priimtas Inspektavimo organizavimo ir vykdymo įstatymas, Lenkijoje 2004 m. - Ekonominės laisvės įstatymas, Bosnijoje ir Hercegovinoje 2005 m. - Inspektavimo įstatymas, Gruzijoje 2011 m. - Ekonominės laisvės aktas, Kazachstane 2011 m. - Valstybinės kontrolės ir priežiūros įstatymas, Azerbaidžane 2013 m. - Verslo inspektavimo ir verslininkų teisių apsaugos įstatymas, Mongolijoje 2013 m. - Ūkinės veiklos priežiūros įstatymas ir kt. Šaltinis - nacionalinių parlamentų svetainės, taip pat Blanc F. (2012) *Inspection reforms: Why, How and With What Results*, OECD; World Bank Group Investment Climate Advisory Services (2011) *How to Reform Business Inspections: Design, Implementation, Challenges*, World Bank Group, Washington, DC; World Bank Group (2006) *Good Practices for Business Inspections - Guidelines for Reformers*, Washington, DC.

praktikos sąvadus, rekomendacijas ir pan. Tokio dokumento pavyzdys – Jungtinėje Karalystėje taikomas rekomendacinis dokumentas „*Teisingumas vykdam prižiūrą: kad sankcijos būtų efektyvios*“ (*Macrory Report*)¹². Šiame dokumente formuluojami ir pagrindžiami šie sankcijų skyrimo principai:

- 1) sankcijų taikymu siekiama pakeisti pažeidėjo elgesį;
- 2) sankcijomis siekiama pašalinti finansinę naudą, gautą dėl to, kad buvo nesilaikoma reikalavimų;
- 3) sankcijos taikomos atsakingai, individualiai įvertinus pažeidėją ir reguliuojamos veiklos pobūdį, vengiant kriminalinių bausmių ir viešumo;
- 4) sankcijos proporcingos pažeidimo pobūdžiui ir padarytai žalai;
- 5) sankcijomis siekiama atlyginti padarytą žalą, jei įmanoma;
- 6) sankcijos atgrasina pažeidėją nuo reikalavimų nesilaikymo ateityje.

Taip pat suformuluoti šie reikalavimai sankcijas taikantiems subjektams:

- 1) priežiūros ir baudimo principai ir procedūros turi būti vieši;
- 2) turi būti siekiama ne tik momentinių (reaguoti į pažeidimą), bet ir ilgalaikių (pagerinti situaciją) tikslų;
- 3) kasmet turi būti atsiskaitoma verslo ir visuomenės organizacijoms, ministerijoms, parlamentui apie taikytas poveikio priemones, pagrindžiant jų pasirinkimą;
- 4) turi būti įvertinamos poveikio priemonių taikymo pasekmės, kai tai įmanoma;
- 5) priežiūros veiksmai turi būti skaidrūs;
- 6) taikant poveikio priemones turi būti užtikrinamos ne mažesnės skaidrumo garantijos, nei administraciniame procese;
- 7) turi būti vengiama tokio priežiūros institucijų darbuotojų skatinimo, kuris galėtų juos pastūmėti dažniau taikyti sankcijas.¹³

Manytina, kad Lietuvoje tokia nuostatų dėstymo forma – ūkio subjektų garantijų įtvirtinimas rekomendacinio pobūdžio dokumentuose – šiuo metu būtų nepakankama, neužtikrintų tinkamos ūkinės veiklos laisvės apsaugos, neatitiktų Lietuvoje vyraujančios (pozityvistinės) teisinio reguliavimo tradicijos daugumą klausimų reguliuoti išimtinai teisės aktais, prieštarautų esamai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrinai.

3. Pastebėtina, kad Projekte neįtvirtintas su siūlomu reguliavimu susijęs ūkio subjektams taikomų poveikio priemonių individualizavimo reikalavimas. Poveikio priemonės individualizavimas atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį, padarytos žalos mastą ir dydį, teisės aktų reikalavimus pažeidusio subjekto kaltės laipsnį, kitas aplinkybes, yra svarbus poveikio priemonių taikymo principas, kuris įstatymuose gali būti realizuojamas įtvirtinant lengvinančių ir sunkinančių aplinkybių sąrašus, suteikiant tam tikrą diskreciją subjektui, parenkančiam poveikio priemonės rūšį ir dydį. Todėl siūlytina Projekte įtvirtinti šį reikalavimą, papildant atitinkama nuostata 36⁸ straipsnį.

4. Taip pat siūlytina, įvertinus minėto Macrory dokumento „*Teisingumas vykdam prižiūrą: kad sankcijos būtų efektyvios*“ rekomendacijas, apsvarstyti galimybę ir įtvirtinti 36⁸ straipsnyje papildomas ūkio subjektų garantijas (ar priežiūrą atliekančio subjekto prievoles), susijusias su proceso skaidrumu.

5. Pastebėtina, kad Projektu siūlomo 36⁸ straipsnio 5 dalies nuostata, įtvirtinanti ūkio subjekto teisę tiriant galimą pažeidimą pateikti įrodymus ir paaiškinimus, yra pernelyg bendra, nesuteikianti ūkio subjektui garantijos, kad jis šią teisę galės tinkamai įgyvendinti. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 24 d. nutarimo Nr. 1304 „Dėl Poveikio priemonių taikymo ūkio subjektams pagrindinių nuostatų koncepcijos patvirtinimo“ 2.2 punkte ministerijoms ir atsakingoms valstybės institucijoms

¹² Macrory R. *Regulatory Justice: Making Sanctions Effective, Final Report*, 2006, <http://www.berr.gov.uk/files/file44593.pdf>. Šis rekomendacinio pobūdžio dokumentas yra nuoseklus ankstesnio dokumento, skirto priežiūros institucijų veiklos gerinimo klausimams (*Hampton Review*), tęsinys.

¹³ Macrory R. *Regulatory Justice: Making Sanctions Effective, Final Report*, 2006, 10 psl., <http://www.berr.gov.uk/files/file44593.pdf>.

įtvirtinta prievolė pakeisti specialiuosius įstatymus ir juose įtvirtinti konkrečias šios teisės įgyvendinimo nuostatas nėra pakankama garantija, nes šakinių įstatymų keitimas nebūtinai bus operatyvus ir visaapimantis. Todėl siūlytina šią dalį papildyti ir išdėstyti taip: „**5. Ūkio subjektas turi teisę tiriant galimą pažeidimą pateikti įrodymus ir paaiškinimus. Ūkio subjektas informuojamas apie pradėtą pažeidimo tyrimą, jam suteikiama pakankamai laiko pateikti įrodymams ir paaiškinimams.**“

6. Atskirai aptartinos Projekto nuostatos dėl mažareikšmių teisės aktų reikalavimų pažeidimų. Pastebėtina, kad tinkama ūkio subjektų veiklos priežiūra yra neatsiejama nuo rizikos vertinimu grįsto požiūrio. Rizika šiuo atveju suprantama kaip tikimybė, kad asmenims, aplinkai ar kitiems įstatymų saugomiems gėriams gali būti padaryta žala. Ši žala, atitinkamai, yra teisės aktų reikalavimų nesilaikymo pasekmė (išskyrus atvejus, kai žala atsiranda ne dėl neteisėtų veiksmų, o dėl *force majeure* aplinkybių ir pan.). Abu paminėti aspektai – žalos tikimybė ir teisės aktų reikalavimų nesilaikymo tikimybė – yra glaudžiai susiję, tačiau svarbu pažymėti, kad žalos rizika ir šios rizikos įvertinimas, užkardymas ir prevencija yra esminis elementas. Rizikos vertinimu grįsto požiūrio turi būti nuosekliai laikomasi visose VAĮ 36¹ straipsnio 2 dalyje nurodytose priežiūros veiklose: įgyvendinant konsultacines priemones, planuojant ir atliekant ūkio subjektų patikrinimus, sprendžiant dėl reagavimo būdų ir poveikio priemonių. Pastebėtina, kad Projektu siūlomas reguliavimas visiškai atitinka rizikos vertinimu grįstą požiūrį. Kita vertus, VAĮ IV skirsnyje neįvardijus rizikos vertinimo svarbą pabrėžiančio principo, Projektu siūlomos šį principą atitinkančios nuostatos (tarp jų ir nuostatos dėl mažareikšmių teisės aktų reikalavimų pažeidimų) gali kelti abejonių, gali būti vertinamos kaip nebūtinės ar prieštaraujančios klaidingai suvoktiems ūkio subjektų veiklos priežiūros tikslams. Šiuo metu ūkio subjektų veiklos priežiūros srityje taikytinas rizikos vertinimo principas įtvirtintas tik žemesnės teisinės galios teisės akte¹⁴ – tai nėra pakankama.

7. Siekiant užtikrinti VAĮ IV skirsnyje nustatyto reguliavimo nuoseklumą, siūlytina patikslinti VAĮ 36¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintą ūkio subjektų veiklos priežiūros apibrėžimą bei VAĮ 36² straipsnyje įtvirtintų ūkio subjektų veiklos priežiūros principų sąrašą bei formuluotes. Svarbu įtvirtinti tokį reguliavimą, kad būtų aišku, jog poveikio priemonių taikymas ūkio subjektams nėra savitikslis. Ūkio subjektų veiklos priežiūros tikslas (siekiamas rezultatas) nėra pažeidimų užfiksavimas ir poveikių priemonių pritaikymas. Priežiūra turi būti siekiama, kad kuo daugiau ūkio subjektų žinotų svarbiausius jų veiklai taikomus teisės aktų reikalavimus ir jų laikytųsi, kad ūkio subjektų veikla nesukeltų pavojaus ir žalos asmenims, aplinkai, kitiems įstatymų saugomiems gėriams. Rezultatas yra tinkamai veikiantys ūkio subjektai, o ne tinkamai pritaikytos poveikio priemonės¹⁵. Todėl į priežiūros reguliavimą žiūrint plačiau, reikalinga kalbėti ne apie poveikio priemonių, o apie efektyviausių, ekonomiškiausių, labiausiai tausojančių, proporcingų reagavimo priemonių, kurios padėtų pasiekti priežiūros tikslus, parinkimą. Pavyzdžiui, priminimo ar išpėjimo pranešimai, pateikti pašto, balso ar skaitmeninės komunikacijos priemonėmis, daugeliui ūkio subjektų kartais yra efektyvesnė, ekonomiškesnė ir proporcingesnė reagavimo priemonė, siekiant konkrečioje priežiūros srityje užtikrinti teisės aktų reikalavimų laikymąsi ir užkirsti kelią žalos atsiradimui, nei ekonominių sankcijų pritaikymas atskiriems toje srityje veikiantiems ūkio subjektams. Pripažįstant Projektu siūlomu 36⁸ straipsniu reguliuojamų aspektų svarbą, vis tik manytina, kad apsiriboti tik poveikio priemonių, susijusių su ūkio subjekto veiklos ribojimu ar kitokiu neigiamu poveikiu ūkio subjekto turtinei, ekonominei padėčiai (kurios, remiantis Projektu aiškinamuoju raštu ir jame minima teismų praktika, būtų suprantamos ne kaip bet kokios, o

¹⁴ Žr. Institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo gairių aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 511, 5.2 p., 7.12 p., *Žin.*, 2010, Nr. 53-2613.

¹⁵ Apie priežiūros tikslus plačiau žr. *OECD Best Practice Principles for Improving Regulatory Enforcement and Inspections* (2013), OECD Conference Centre,

http://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/enforcement-inspections.htm?goback=%2Egde_4751581_member_249946794;
Blanc F. (2012) *Inspection reforms: Why, How and With What Results*, OECD.

tik kaip pačios griežčiausios poveikio priemonės – baudos, licencijos/leidimo galiojimo sustabdymas/panaikinimas ir pan.) taikymo klausimais yra šiek tiek fragmentiškas požiūris¹⁶.

8. Apibendrinant šios nuomonės 6-7 dalyse pateiktus pastebėjimus ir argumentus, siūlytina:

8.1. VAĮ 36¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintą ūkio subjektų veiklos priežiūros apibrėžimą patikslinti ir šią dalį dėstyti taip: „1. Ūkio subjektų veiklos priežiūra – šio įstatymo nustatyta tvarka įgaliotų atlikti šio straipsnio 2 dalyje nurodytus veiksmus viešojo administravimo subjektų (toliau – priežiūrą atliekantys subjektai) veikla, skirta teikti metodinę pagalbą ūkio subjektams, prižiūrėti, kaip ūkio subjektai laikosi įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytų reikalavimų, kontroliuoti, ar tinkamai tuos reikalavimus vykdo, ir įgyvendinti kitas priemones, užtikrinančias tinkamą teisės aktų reikalavimų laikymąsi ir **užkertančias kelią žalai įstatymų saugomiems gėriams atsirasti.**“

8.2. Patikslinti VAĮ 36² straipsnio 1 dalyje įtvirtintus minimalios ir proporcingos priežiūros naštos ir metodinės pagalbos teikimo principus ir juos išdėstyti taip:

„1) minimalios ir proporcingos priežiūros naštos. Šis principas reiškia, kad priežiūrą atliekančių subjektų priežiūros veiksmai privalo būti proporcingi ir tinkami siekiamam tikslui įgyvendinti, proporcingi ūkio subjektų dydžiui ir administraciniais gebėjimams, atliekami siekiant kuo mažiau trukdyti ūkio subjektų veiklą; **poveikio priemonės ūkio subjektams taikomos tik tuomet, kai priežiūros tikslų negalima pasiekti kitu būdu; poveikio priemonės yra proporcingos pažeidimo pobūdžiui ir padarytai žalai;**“

„5) metodinės pagalbos teikimo. Šis principas reiškia, kad priežiūrą atliekantys subjektai bendradarbiauja su ūkio subjektams, konsultuoja ūkio subjektus priežiūrą atliekančio subjekto kompetencijos klausimais, **užtikrindami konsultacijų vienodumą ir neprieštarumą**, įgyvendina kitas prevencinio pobūdžio priemones, padedančias ūkio subjektams laikytis teisės aktų reikalavimų. Šis principas netaikomas ūkio subjektų veiklos patikrinimų metu, jeigu jo taikymas trukdo siekti ūkio subjektų veiklos priežiūros tikslų, susijusių su teisės aktų reikalavimų laikymosi priežiūra, laikytis specialiuosiuose priežiūrą reguliuojančiuose įstatymuose ir jų įgyvendinamuosiuose teisės aktuose, Europos Sąjungos teisės aktuose ar Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse įtvirtintų atitinkamai priežiūrai keliamų reikalavimų;“

8.3. VAĮ 36² straipsnio 1 dalyje įtvirtintų principų sąrašą papildyti rizikos vertinimo principu:

„7) **rizikos vertinimo. Šis principas reiškia, kad priežiūrą atliekančių subjektų veiksmai nukreipiami visų pirma didžiausios rizikos atvejams šalinti, riziką siejant su žalos įstatymų saugomiems gėriams atsiradimo tikimybe ir šios žalos dydžiu bei mastu. Šis principas taikomas visose šio įstatymo 36¹ straipsnio 2 dalyje nurodytose priežiūros veiklose.**“

Pastebėtina, kad taip patikslinus ūkio subjektų veiklos priežiūros principų formuluotes, Projektu siūlomo 36⁸ straipsnio 1 dalies gali būti atsisakoma (kaip iš dalies dubliuojančios minimalios ir proporcingos priežiūros naštos principą) arba ji tikslintina.

Išvada (atsakant į 2013-05-30 raštą Nr. (1.36) 2T-697) pateikta Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai 2013-06-17 raštu Nr. 2R-162(1.10).

¹⁶ Kita vertus, galima kelti klausimą, ar tikrai Projekte įvardijamos poveikio priemonės (kurių įvardijimas tikrai tinkamas ir taiklus) bus suprantamos tik kaip baudos ir licencijų suvaržymai, kaip nurodoma Projekto aiškinamajame rašte. Pavyzdžiui, priežiūros institucijos nurodymas ūkio subjektui nutraukti prekybą tam tikrais produktais, pakeisti prekyboje esančių produktų ženklumą ir pan. taip pat turi aiškų ekonominį pobūdį. Todėl siūlytina Projekto aiškinamajame rašte pakeisti kategorišką įvardytų priemonių traktavimą nuosaikesniu paaiškinimu.

X.

Dr. Skirmantas Bikelis, Darius Šneideris

**IŠVADA DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 129 STRAIPSNIO
PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-1021**

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 129 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo projektu Nr. XIIP-1021 (toliau – Projektas) siūloma papildyti galiojančią BK numatant galimybę taikyti mirties bausmę, o būtent papildant BK 129 straipsnį 3 dalimi, kurioje būtų numatyta: „Tas, kas nužudė kankindamas ar kitaip itin žiauriai, baudžiamas laisvės atėmimu iki gyvos galvos arba mirties bausme“.

Tokiam siūlymui nepritariame.

Projekte pateikto siūlymo konstitucingumo požiūriu pažymėtina, kad siūlymas laikytinas iš esmės prieštaraujančiu Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime pripažino, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatyta mirties bausmė prieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 straipsniui, 19 straipsniui, saugančiam žmogaus teisę į gyvybę, ir 21 straipsnio 3 daliai, draudžiančiai nustatyti žiaurias bausmes. Be kita ko, Konstitucinis Teismas pažymėjo, ir su tuo visiškai sutinkame, kad mirties bausmė yra žiauri ir žmogaus orumą žeminanti bausmė: „tie atvejai, kai, pavyzdžiui, sulaukytas įtariamasis ar asmuo už padarytą nusikaltimą teismo nubaudžiamas laisvės atėmimu ir dėl to jis patiria tam tikrų nepatogumų ar kenčia, negali būti traktuojami kaip Konstitucijos draudžiamos bausmės. Kitaip vertintina mirties bausmė. Visuotinai pripažįstama, kad ji yra žiauri. (...) Nuolatos kartojami žiaurumo aktai negali nedaryti įtakos visos visuomenės socialinei psichologinei būsenai, taip pat ir pakantumo nuolatiniam žiaurumui ugdymui. Vertinant mirties bausmę per Konstitucijos draudžiamo elgesio prizmę, išryškėja specifinis jos aspektas. Nuteistojo orumo pažeminimas iš esmės kyla iš pačios mirties bausmės žiaurumo. (...) Įvykdžius mirties nuosprendį kartu yra paneigiama ir nusikaltėlio žmogiškoji esmė, jis netenka bet kokio žmogaus orumo, nes valstybė asmenį tuomet traktuoja tik kaip objektą, kuris turi būti eliminuotas iš žmonių bendrijos“¹⁷.

Mirties bausmės numatymas BK tiesiogiai prieštarautų ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 3 straipsniui, draudžiančiam kankinantį, nežmonišką ir orumą žeminantį elgesį su žmonėmis, taip pat ir tokių bausmių nustatymą, ir Konvencijos 6 bei 13 protokolams, kuriais buvo tiesiogiai ir (13 protokolu) be jokių išimčių (netgi karo atveju) uždrausta taikyti mirties bausmę¹⁸.

¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, www.lrkt.lt/dokumentai/1998/n8l1209a.htm

¹⁸ Konvencijos protokolai Nr. 6 ir Nr. 13 dėl mirties bausmės panaikinimo.

<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/treaties/html/114.htm>; <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/treaties/html/187.htm>

Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) gausioje jurisprudencijoje, kurioje buvo sprendžiama dėl asmenų išdavimo į valstybes, kuriose jiems grėstų mirties bausmė¹⁹, pažymėjo, kad net ir tuomet, kai baudžiamasis procesas, kuriame sprendžiamas mirties bausmės skyrimo klausimas, užtikrina maksimalius sąžiningumo ir asmens teisės į gynybą standartus, net ir tuomet, kai valstybė nuteistiesiems mirties bausme teikia kvalifikuotą psichologinę ir psichiatrinę pagalbą, „mirties koridoriaus“ sindromas (nuteisto ir sunaikinimo laukiančio asmens patiriamas kraštutinis stresas) sukelia asmeniui tokias kančias, kokios nėra pateisinamos net atsižvelgiant į poveikio priemonės taikymo tikslus (teisingumo įvykdymo ir visuomenės saugumo interesą) ir patenka į draudimo kankinti žmones taikymo sritį. Kaip pažymėjo EŽTT, siekiami tikslai gali būti pasiekiami ir kitomis priemonėmis, kurios nepareikalautų tokių išskirtinio intensyvumo ir trukmės (visos mirties bausmės skyrimo, persvarstymo ir malonės klausimo sprendimo procedūros gali trukti keletą metų ar net dešimtmečius) žmogaus kančių. Tinkamesne priemone gali būti ilgalaikis įkalinimas.

Kaip rodo nužudymų registravimo duomenys Lietuvoje, nėra jokio pagrindo teigti, kad mirties bausmė turėtų nors kiek didesnę prevencinę poveikį nei ilgalaikis įkalinimas. Per laikotarpį, kai mirties bausmė buvo panaikinta Lietuvoje (1998–2012 metais), registruojamų nužudymų nuosekliai ir žymiai mažėjo, ir jei 1998 metais jų buvo užregistruota 391, tai 2012 metais – beveik du kartus mažiau: 199.²⁰

Nužudymų moksliniai tyrimai rodo, kad didelė dalis (virš 75%) nužudymų padaroma impulsyviai, apsvaigus nuo alkoholio (rečiau – apsvaigus nuo narkotinių medžiagų), o ne racionaliai įvertinus poelgio pasekmes²¹. Tai leidžia manyti, kad nužudymai dažnai padaromi visiškai nesiskaitant su poelgio pasekmėmis tiek aplinkiniams, aukai (aukomis dažnai tampa bičiuliai, giminaičiai), tiek ir negalvoję apie pačiam kaltininkui gresiančių sankcijų griežtumą. Dėl to manytina, kad ir taip itin griežtos sankcijos už nužudymus sugriežtinimas nelemtų mažesnio nužudymų paplitimo.

Galiausiai paminėtinas teisinis politinis argumentas, susijęs su Lietuvos Respublikos naryste Europos Sąjungoje. Europos Sąjungoje po Lisabonos sutarties įsigaliojimo tapo teisiškai privaloma Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. Pagal šio dokumento 2 straipsnio 2 dalį „Niekam negali būti paskirta ar įvykdyta mirties bausmė.“²² Todėl bet koks teisinis reguliavimas, kuriame numatoma mirties bausmė, akivaizdžiai prieštarautų Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijai ir Lietuvos įsipareigojimams, susijusiems su naryste Europos Sąjungoje. Dėl to politine teisine prasme siūlymas įvesti mirties bausmę Lietuvos Respublikoje yra tolygus siūlymui nesilaikyti pamatinių Europos Sąjungos teisės nuostatų ir būtų nesuderinamas su Lietuvos Respublikos naryste Europos Sąjungoje.

Taigi mirties bausmė kaip smurto visuomenėje problemos sprendimo priemonė yra nežmoniška, neteisėta ir netinkama (neefektyvi) priemonė, kurios taikymas turėtų žalingų politinių, ekonominių ir socialinių padarinių Lietuvos Respublikai.

¹⁹ Pavyzdžiui, EŽTT 1989 m. liepos 7 d. sprendimas Soering prieš Jungtinę Karalystę, pareiškimo numeris 14038/88; <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57619>

²⁰ Sakalauskas G. Baudžiamosios politikos tradicija ir tendencijos Lietuvoje, pranešimas konferencijoje „Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai“ 2012 m. spalio 30 d., 8 skaidrė <http://teise.org/data/2012-10-30-Sakalauskas.pdf>. 2012 metų duomenys: Informatikos ir ryšių departamento prie VRM ataskaita „Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikos apskrityse (Forma_2Ž-APSK)“ <http://www.ird.lt/> > Informacijos rinkmenos > Nusikalstamumo statistika > Ataskaitos > Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika

²¹ Tai parodė Lietuvos teisės instituto ir Vilniaus universiteto bendrai vykdomo projekto „Nužudymai Lietuvoje: kriminologinis tyrimas“ (finansavimo sutarties su Lietuvos mokslo taryba Nr. SIN-11/2012) pirminiai duomenys, pristatyti moksliniame seminare „Nužudymai Lietuvoje: kriminologinio tyrimo išvalgos“, kuris įvyko 2013 m. rugsėjo 27 dieną.

²² Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, <http://eur-lex.europa.eu/lt/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303LT.01000101.htm>.

Išvada pateikta Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių sekretariatui (kopija Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui)
2013-10-02 Nr. 2R-269- (1.9).

